

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут ім. Б.Д Гаврилишина
Кафедра міжнародних економічних відносин

Мельник Надія Володимирівна

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
ЗАСОБИ ЇЇ СТИМУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 292 – Міжнародні економічні відносини
освітньо-професійна (наукова) програма кваліфікаційна робота за освітнім
ступенем «Бакалавр»

Виконала студентка

групи МЕВ-41

Мельник Надія Володимирівна

_____ підпис

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Братко О. С.

_____ підпис

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту

«__» _____ 20__р.

Завідувач кафедри

_____ підпис

Тернопіль – 2024

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах глобалізації прямі іноземні інвестиції (ПІІ) стають важливим чинником розвитку національних економік. Робота присвячена аналізу ефективності ПІІ в Україні та розробці пропозицій щодо підвищення їх залучення. У дослідженні розглянуто основні поняття, класифікацію та роль іноземних інвестицій у глобальній економіці, проаналізовано динаміку і структуру ПІІ, оцінено їх вплив на економіку України. Особливу увагу приділено макроекономічним чинникам, які впливають на інвестиційну привабливість країни, а також запропоновано напрямки для підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення інвестиційної політики України.

ABSTRACT

In the current era of globalization, foreign direct investment (FDI) has become a significant factor in the development of national economies. This thesis focuses on analyzing the effectiveness of FDI in Ukraine and developing proposals to enhance its attraction. The study examines the main concepts, classifications, and roles of foreign investments in the global economy, analyzes the dynamics and structure of FDI, and assesses their impact on Ukraine's economy. Special attention is given to macroeconomic factors influencing the country's investment attractiveness, and directions for improving the efficiency of foreign investment activities are proposed. The research results can be used to improve Ukraine's investment policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ	5
1.1. Поняття, класифікація та роль іноземних інвестицій в умовах глобалізації	5
РОЗДІЛ 2	14
АНАЛІЗ СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРИВАБЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ	14
2.1. Динаміка і структура іноземних інвестицій в глобальній економіці	14
2.2. Оцінка ефективності іноземних інвестицій в Україні	22
РОЗДІЛ 3	32
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	32
3.1. Підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні	32
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В даний час глобалізація зачіпає всі сфери життя та діяльності людства. В економіці цей феномен проявляється наростаючою тенденцією та зміною меж інтеграції національних ринків, їх поступового злиття в один величезний, глобальний торговельний майданчик. Цей процес визначається рухом міжнародного капіталу, саме експортом і імпортом прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції є одним із суттєвих факторів розвитку міжнародних економічних відносин. Так, з початку 1990 років XX ст. у багатьох країнах світу спостерігається стрімке зростання інвестиційних потоків, які, безумовно, впливають на економіки країн-реципієнтів.

Головною ареною інвестиційної діяльності виступають країни з ефективною розвиненою економікою. Все більшу роль у залученні прямих іноземних інвестицій відіграють групи розвинених країн. Групі країн, що розвиваються, необхідно докласти більше зусиль, щоб збільшити та диверсифікувати іноземні інвестиції та щоб максимізувати їх вплив на показники сталого розвитку національної економіки.

Основою для кваліфікаційної роботи послужили праці І. Артьомова, М. Aslam, О. Беляєва, Л. Бушовської, Р. Вернона, В. Гриньова, Дж. Даннінга, І. Довба, Дж. М. Кейнса, О. Котикова, З. Конохова, Т. Майорова, В. Малиновського, М. Портера, Жана Батіста Сея, Thu Trang LE, L. Kornecki та E. M. Ekanayake, Н. Rachinger, П. Хуліо, Yin-Li Tun та Azman-Saini W. N. W.

Інвестування країн є дуже складним і комплексним процесом, оскільки прямі іноземні інвестиції є передачею капіталу, а також, трансфер технологій, маркетингових і менеджерських навичок.

Характерною особливістю сучасного міжнародного руху капіталу є жорстка конкурентна боротьба за його залучення. Аналіз політичних, соціальних, економічних та технологічних факторів - все це, безумовно, впливає на вибір країни, в яку будуть спрямовані прямі іноземні інвестиції, оскільки мета інвесторів – придбати активи в тому місці, звідки вони будуть приносити максимум прибутку. Саме ці відмінності, пов'язані з розподілом та характером

прямих іноземних інвестицій, привернули увагу політиків та економістів. Складність полягає у визначенні ключових детермінантів, які впливають на залучення іноземних інвестицій у ту чи іншу країну. Існує безліч підходів та досліджень з цієї теми, які значно відрізняються один від одного.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка пропозицій щодо підвищення міри залучення іноземних інвестицій в Україну.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути поняття, класифікація та роль іноземних інвестицій в умовах глобалізації;
- дослідити динаміку і структуру іноземних інвестицій в глобальній економіці;
- оцінити ефективність іноземних інвестицій в Україні;
- запропонувати напрям підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є макроекономічні чинники, що впливають інвестиційну привабливість країни.

Предметом дослідження є економічні відносини, що складаються у процесах взаємодії країн експортерів та імпортерів іноземного капіталу.

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у визначенні конкретних проблем інтеграції прямих іноземних інвестицій у економіки країн з метою економічного, політичного, соціального та технологічного розвитку країн.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на XVII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід».

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 41 сторінка, що включає 7 рисунків, 8 таблиць. Список використаних джерел налічує 35 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

1.1. Поняття, класифікація та роль іноземних інвестицій в умовах глобалізації

В атмосфері міжнародної економічної інтеграції з року в рік все більша увага надається іноземним інвестиціям. Важливою передумовою розвитку сучасної економіки є підвищення інвестиційної активності, пов'язане з іноземними інвестиціями як на мікро-, так і на макрорівні.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це участь іноземного капіталу в інвестиціях державних підприємств, це включає довгострокові інвестиції іноземних інвесторів у виробничі, збутові та інші комерційні підприємства з метою отримання прибутку. ПІІ мають низький ступінь ліквідності і передбачають більш високий ступінь участі інвестора в політиці інвестиційної організації, відрізняючись від інших видів інвестицій (наприклад, від портфельних). Відмінність у цілях веде до різниці видів інвестування.

Прямі іноземні інвестиції є одним із найважливіших аспектів, що визначають динаміку економічного зростання країни, глибину та масштабність, а також швидкість трансформації економічної системи на національному та регіональному рівнях [1].

Інвестиції мають на увазі додаткові кошти та можливості для заснування, розвитку та підтримки діяльності підприємств. Так, збільшення кількості продукції (послуг), удосконалення її якості, найм висококваліфікованих співробітників, придбання інноваційних методів і технологій виробництва товарів – це і багато іншого, сприяє збільшенню попиту на продукцію даного виробника, тим самим породжується конкуренція, завдяки чому зростає якість і доступність товару чи послуги на ринку. Також інвестиції дозволяють конкурувати не лише з вітчизняною продукцією, а й з імпортною, тим самим дозволяючи країні бути самодостатнішою, що в нинішній світовій ситуації вкрай важливо.

Економісти приділяють особливу увагу вивченню прямих іноземних інвестицій, зокрема, чинникам, які впливають на їх залучення. Однак вони досі не досягли згоди щодо цього питання. Різні автори застосовують різноманітні теорії та економетричні дослідження для опису феномена прямих іноземних інвестицій. Під інвестиційною привабливістю розуміється сукупність фінансових, соціальних, економічних пріоритетів і політичних показників, які визначають рівень позиціонування країни на світовій арені.

Таблиця 1.1

Чинники залучення ПІІ

Автор	Чинники, що мають значний вплив на приплив ПІІ
О. Беляєва	Провідні рейтингові агентства (до дослідження яких включено фінансовий стан та політична ситуація в країні).
Л. Бушовська	Політична стабільність; ступінь регулювання підприємництва та зовнішньої торгівлі; відкритість економіки; захист прав власності; рівень корупції.
В. Гриньова	Рівень інфляції; політична стабільність; ефективність ведення бізнесу в країні, що приймає.
Р. Вернон	Ємність ринку; витрати виробництва; ринкова відкритість.
Дж. Даннінг	Розвиток інфраструктури; забезпеченість держави природними ресурсами; дешева робоча сила.
H. Rachinger	Рівень життя населення; відкритість економіки; економічна ситуація у країні – одержувачі; інноваційний потенціал.
M. Портер	Ефективність ведення бізнесу; тип попиту (обсяг, темпи зростання, рівень життя); доступ до інших розвинених галузей у країні-реципієнті; територіальне розташування країни.
П. Хуліо	Рівень свободи інвестицій та фінансової системи; рівень корупції; рівень захисту прав власності; прозорість національного інвестиційного законодавства.
Thu Trang LE	Дешева робоча сила; потенціал економічного зростання; обсяг ринку
L. Kornecki та E.M. Ekanayte	Рівень безробіття; рівень освіти; розвиненість інфраструктури; розвиненість демократичної системи; темпи приросту економіки.
Yin-Li Tun, Azman-Saini W. N. W.	Якість бюрократичної системи; рівень дотримання закону; рівень корупції; ризик експропріації та порушення умов контракту; політична стійкість; автономність ЗМІ.

В економічній літературі, про що свідчить (Табл.1), існують різні підходи до оцінки факторів, що впливають на залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку. Різні дослідники використовують у своїх роботах досить популярні показники руху капіталу, такі як відкритість економіки, ємність

ринку, доходи на душу населення в реальному вираженні і ВВП на душу населення. Також, вони наголошують на аналізі якісних детермінант припливу ПІІ: рівень освіти населення, розвиненість інфраструктури, якість виконання роботи (вони враховують частку вчених та інженерів у робочій силі, яка має невеликий позитивний вплив на приплив ПІІ), рівень сприятливості інвестування, становище в рейтингу привабливих країн-реципієнтів ПІІ та розвиненість демократичної системи. За результатами деяких досліджень, поряд із вищезазначеними якісними показниками, на привабливість країни для припливу ПІІ можуть вплинути: рівень розвиненості законодавства, рівень корупції, а також економічна система та спеціалізація економіки. Крім того, податкові виплати та питомі витрати на робочу силу негативно впливають на залучення іноземного капіталу до країни [2].

Незважаючи на те, що якісні показники мають перевагу над кількісними, виникають складнощі з їх включенням до аналізу.

Наприклад, можна розглянути рівень якості інститутів, який є у багатьох економічних дослідженнях, і трактується скрізь по-різному. У 1966 р. американським економістом Р. Верноном було запропоновано теорію «життєвого циклу товару» для пояснення цілей США інвестувати в обробну промисловість Західної Європи після Другої світової війни [3].

На першому етапі великі американські компанії створювали інноваційні продукти для внутрішнього ринку, а надлишок експортували до інших країн. Але після Другої світової війни з боку європейських компаній зріс попит на інноваційну американську продукцію, оскільки вона мала кращі характеристики порівняно з європейськими аналогами. У цей момент, американські компанії мали перевагу, оскільки їхня продукція була новою для ринку. Але поступово європейські компанії почали копіювати технології та виробляти схожу за якістю продукцію. Оскільки європейські компанії мали перевагу локального розміщення, то американські компанії також були змушені переносити своє виробництво до Європи, щоб знизити витрати транспортування, а також отримати інші переваги від локалізації виробництва. Таке перенесення відбувалося у формі прямих іноземних інвестицій, коли американські компанії

купували європейських виробників і ставали транснаціональними компаніями. Таким чином, згідно з теорією Р. Вернона ПП характерні для певного етапу технологічного циклу. При цьому, щоб такі інвестиції були можливі, важливі такі фактори, які вплинуть на приплив ПП в країну: розмір ринку (процес копіювання технологій повинен досягти певного масштабу, щоб змусити винахідника інновації локалізуватися), витрати виробництва (до певного часу перевага у витратах виробництва може перекидатися можливі вигоди від локалізації виробництва), ринкова відкритість [4].

Американський економіст М. Портер у своїй книзі «Конкурентні переваги націй» розглянув механізм конкурентних галузей. Крім того, концепція того, чи є певна галузь конкурентоспроможною. Автор спробував зрозуміти, чому компанії в певних галузях мають більший успіх в інвестуванні, ніж компанії в інших галузях, чому прямі іноземні інвестиції з інших компаній позитивно впливають на розвиток місцевих компаній і чому відбувається підвищення ефективності, коли є пряма іноземною інвестицією іншої компанії. Портер вивчав конкурентоспроможність секторів економіки розвинених країн, він визначив, що є чотири основні фактори, які сприяють конкурентній перевазі галузі, таким чином підвищуючи інвестиційну привабливість країни для іноземних ТНК. І навпаки, ТНК є похідними від методології, яка враховує порівняльні переваги приймаючої країни [5].

Важливим аспектом цієї моделі є концепція кластерів споріднених галузей, які формуються компаніями, постачальниками та споживачами. М. Портер визнав, що державна політика може вплинути на створення цих кластерів з метою підвищення конкурентоспроможності окремих галузей [6].

Дослідження інвестиційного клімату в країні-реципієнті має вирішальне значення для створення державних і регіональних стратегій залучення капіталу, перше тому, що воно забезпечує систематичний опис факторів, які впливають на інвестора, а друге тому, що воно дозволяє глибше вивчити ситуацію в країні або регіоні, третє — тому що дає можливість зрозуміти цілі та наміри партнера, четверте – тому що використовується для розрахунку рівня комфорту інвестора. В економічній літературі існує декілька підходів до вимірювання інвестиційної

привабливості економіки країни, які відрізняються залежно від мети дослідження, кількості аналізованих метрик та їх якісних властивостей, а також від вибору самих метрик [7]:

1. Універсальний метод оцінки інвестиційного клімату, який включає максимальну кількість економічних характеристик, торговельних показників, політичних факторів, законодавчих дій для інвестицій і дозволяє всебічно та глибоко оцінити ситуацію та потенціал розвитку країни.

2. Для порівняння інвестиційного клімату в країнах з перехідною економікою використовуються спеціальні методи, які зосереджуються на швидкості та потенціалі реформ. Важливість цієї оцінки визначається ступенем безпосереднього впливу реформ на іноземні компанії в цих країнах.

Дані методики включають опитування експертів, які представляють великі банки розвинених країн і враховують статистичну інформацію про стан того чи іншого фактора. Серед характеристик цих факторів: прогнози макроекономічних показників; ризик несплати за товари; ризик неповернення кредитів; ризик виплати дивідендів; ризик націоналізації, конфіскації та експропріації майна; показники боргів; оцінки кредитоспроможності країн; політика у сфері банківських активів та міжнародних облігацій; політика щодо знижок та штрафів.

Базовими факторами та показниками для присвоєння країні інвестиційного рейтингу провідними світовими агентствами є фінансовий стан країни, її економічні та соціальні показники, політична ситуація в країні. При розрахунках та оцінках враховуються платоспроможність країни, величина зовнішнього та внутрішнього боргу, стабільність курсу національної валюти, величина експорту та чистого експорту, величина золотовалютних резервів, рівень інфляції, стан бюджету та інші. Також беруться до уваги стабільність зростання економіки (ВВП), політична та соціальна стабільність [8].

На привабливість прямих іноземних інвестицій негативно впливають переважно прямі обмеження діяльності іноземних фірм, зафіксовані у законодавстві, і нечіткість чи нестабільність законодавства приймаючої країни.

Виходячи з вищезазначених досліджень, основна увага при оцінці привабливості країни на макрорівні приділяється стану економіки, стану грошово-кредитної системи, тарифної системи, вартості робочої сили та її співвідношенню з середнім рівнем кваліфікації працівників і продуктивністю праці. Велике значення має сприятливе соціальне середовище для інвесторів, включаючи ступінь соціального розшарування, рівень безробіття та страйкової активності. (Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Фактори, що впливають на інвестиційну привабливість на мікро- та макроекономічному рівнях

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
відкритість економіки	фінансовий стан підприємства
політична стабільність	організаційна структура
природні ресурси	управління компанією
розвиток інфраструктури	інвестиційні ризики (ризик втраченої можливості, ризик зниження прибутковості, ризик прямих фінансових втрат) рівень кваліфікації працівників
кваліфіковані кадри	
валютний курс	

На мікрорівні на інвестиційну привабливість впливають відносини компанії-інвестора з конкретними державними органами, постачальниками, покупцями, банками, профспілками та профспілками компаній приймаючої країни. Макроекономічний та мікроекономічний рівні аналізуються як єдине ціле, а результати аналізу використовуються іноземними інвесторами та міжнародними рейтинговими агентствами при оцінці інвестиційних ризиків.

Для оцінки інвестиційної привабливості країни з точки зору іноземних інвесторів широко використовується концепція OML, розроблена Даннінгом і названа «еклектичною парадигмою». Ця концепція визначає, які переваги компанія повинна мати над своїми конкурентами, щоб у майбутньому стати транснаціональною компанією [9].

Гіпотеза Даннінга виглядає наступним чином: фінансові операції приносять користь фірмам, якщо вони мають три переваги [10]. Перша - ендогенна, яка забезпечує конкурентоспроможність компанії при виході на новий глобальний ринок; друга - місцезнаходження, яке визначає вектор

напряму ПІІ; третя - інтернаціоналізація, яка визначає склад компанії, що виходить на новий ринок.

Розташування приймаючої країни є одним з найважливіших факторів залучення іноземного капіталу в місцеву економіку. Переваги розташування включають транспортні та комунікаційні умови, сприятливі інвестиційні умови, переваги ринку праці, низькі торговельні бар'єри, природні ресурси та культурні фактори. Ці переваги діють як ефективні каталізatori після прийняття інвестиційних рішень [11].

Якщо розглядати це явище в широкому розумінні, що включає широкий спектр детермінант привабливості країни, то їх можна класифікувати на чотири групи (Таблиця 1.3) [12].

Таблиця 1.3

Групи факторів, що впливають на залучення ПІІ до національної економіки

Політичні фактори	Соціальні фактори	Економічні фактори	Фінансові фактори
стабільність законодавчої системи	стабільна соціальна обстановка	рівень конкуренції	система оподаткування
розподіл влади	соціальна мобільність	ємність ринку	рівень інфляції
стабільність уряду	рівень життя населення	рівень збуту продукції	стан платіжного балансу країни
взаємини із країнами експортерами	бюрократизація та корумпованість органів управління	наявність виробничих ресурсів	порядок переведення дивідендів та капіталів за кордон

Важливим аспектом є вплив податкових стимулів на приплив ПІІ. Оскільки інвестори порівнюють податкове навантаження в різних країнах, вважається, що такі стимули можуть привернути їхню увагу, і нерідко країни починають змагатися одна з одною у зниженні податків, зазвичай скорочуючи податок на прибуток. Проаналізувавши велику кількість досліджень, можна сказати про чутливість ПІІ до податкового навантаження. Вони показують, що в середньому при підвищенні податків на один відсоток приплив прямих іноземних інвестицій скорочується на 3,7%. Проте, залежно від країни та галузі

зниження надходження ПП може становити від 0% до 5%. Більше того, останнім часом ПП стають все більш чутливими до оподаткування зі зростанням мобільності капіталу та ліквідації неподаткових бар'єрів для їхнього припливу [13]. Такі дослідження дуже корисні і можуть бути використані при оцінці довгострокового впливу на прямі іноземні інвестиції, реформи податку на прибуток корпорацій. Ряд країн, які потребують припливу капіталу в певній сфері, для залучення інвестицій використовують тимчасове звільнення від податку ряду секторів або деякі види діяльності, а не знижують податок загалом [14].

Варто зауважити, що оподаткування прибутку є важливим, але не основним визначальним чинником при ухваленні компаніями рішення про інвестування в іноземні країни. Воно переважно залежить від вигідності даного проєкту з погляду довгострокової перспективи. До того ж не варто недооцінювати значущість для інвесторів податку на зарплату та інших податків, не пов'язаних із прибутком, а також дружність податкового адміністрування, визначеність, передбачуваність та послідовність податкових правил – ці фактори мають не менший вплив, ніж податок на прибуток. Більше того, дослідження показують, що низьке податкове навантаження не компенсує непривабливого загалом клімату для інвесторів. Країни, де через високі податки на прибуток добре розвинена інфраструктура, і надання послуг, у тому числі загального користування, а також існує привабливе для бізнесу ділове середовище, виграють у конкуренції за інвестиції в країн, які мають нижчі податки, але не мають вищезгаданих переваг. Прикладом цього служить ціла низка країн, що мають великий внутрішній ринок, у яких за відносно високого податку на прибуток спостерігається великий приплив ПП. Тому при виробленні політики із залучення ПП необхідно ретельно зважити всі «за» і «проти» надання іноземним інвесторам податкових стимулів, можливо, більш вагоме значення матиме макроекономічна політика, що створюється, створення сприятливого клімату в певних галузях та ряд інших факторів.

Аналізуючи фактори, що впливають на приплив інвестицій в країну, можна зробити наступні висновки

1) Поведінка країни-реципієнта визначає рівень ефективності інвестицій. Національна політика має бути спрямована на збільшення прозорості економіки, підвищення рівня конкуренції, збільшення свободи фінансових інститутів та зменшення бюрократизації економіки;

2) Відповідні інвестиційні програми заохочують співпрацю між іноземними та вітчизняними підприємствами;

3) Позитивний ефект від інвестицій досягається завдяки довгостроковим інвестиціям. І навпаки, короткострокові інвестиції мають негативний вплив на економіку та сприяють фінансовій нестабільності країни.

Аналіз факторів, що впливають на приплив ПІІ, показує, що приймаючі країни повинні докладати зусиль для підвищення інвестиційної привабливості вищезазначених факторів та країни в цілому. Чи завжди іноземні інвестиції позитивно впливають на економічний розвиток приймаючої країни? У цьому контексті, чи слід обмежувати діяльність іноземних інвесторів у приймаючій країні і якщо так, то яким чином?

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРИВАБЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

2.1. Динаміка і структура іноземних інвестицій в глобальній економіці

Світові прямі іноземні інвестиції (ПІІ) скоротилися у 2022 р. на 12 % до 1,3 трлн доларів. Зниження відбулося головним чином внаслідок зниження обсягів фінансових потоків та операцій у розвинених країнах. Однак, реальні інвестиційні тенденції були більш позитивними, зі збільшенням кількості нових інвестиційних проєктів у більшості регіонів і секторів. ПІІ в країнах, що розвиваються, збільшилися незначно, хоча зростання було сконцентровано в декількох великих країнах, що розвиваються. Приплив інвестицій у менші країни, що розвиваються, переживав застій, а ПІІ в найменш розвинені країни скоротилися.

Тенденції у галузевому розрізі показали збільшення кількості проєктів в інфраструктурі та галузях, які стикаються з проблемами реорганізації ланцюжків постачання, включаючи електроніку, автомобілебудування та машинобудування. Три з п'яти найбільших інвестиційних проєктів було оголошено у виробництві напівпровідників у відповідь на глобальний дефіцит мікросхем. Інвестиції у сектори цифрової економіки сповільнилися після буму 2020-2021 років. Кількість інвестиційних проєктів в енергетиці залишалася стабільною, що наразі розвіяло побоювання щодо розвороту тенденції до зниження інвестицій у використання викопного палива через енергетичну кризу. Великі нафтові компанії поступово продають активи, пов'язані з копалинами, приватним інвестиційним компаніям і дрібнішим операторам з нижчими вимогами до розкриття інформації, що вимагає нових моделей укладання угод для забезпечення відповідального управління активами.

Після різкого падіння у 2020 році та динамічного пожвавлення у 2021 році глобальні прямі іноземні інвестиції скоротилися у 2022 році на 12 % до 1,3 трлн

дол. США. Це сповільнення було спричинене глобальною полікризою: війною в Україні, високими цінами на продовольство та енергоносії, а також борговим тиском. Посилення умов фінансування, зростання відсоткових ставок і невизначеність на ринках капіталу вкрай негативно позначилися на міжнародному проектному фінансуванні та міжнародних злиттях та поглинаннях (СПП). У 2022 році сума міжнародних угод проектного фінансування впала на 25%, а операцій злиття та поглинання знизилася на 4% (Рис. 2.1).

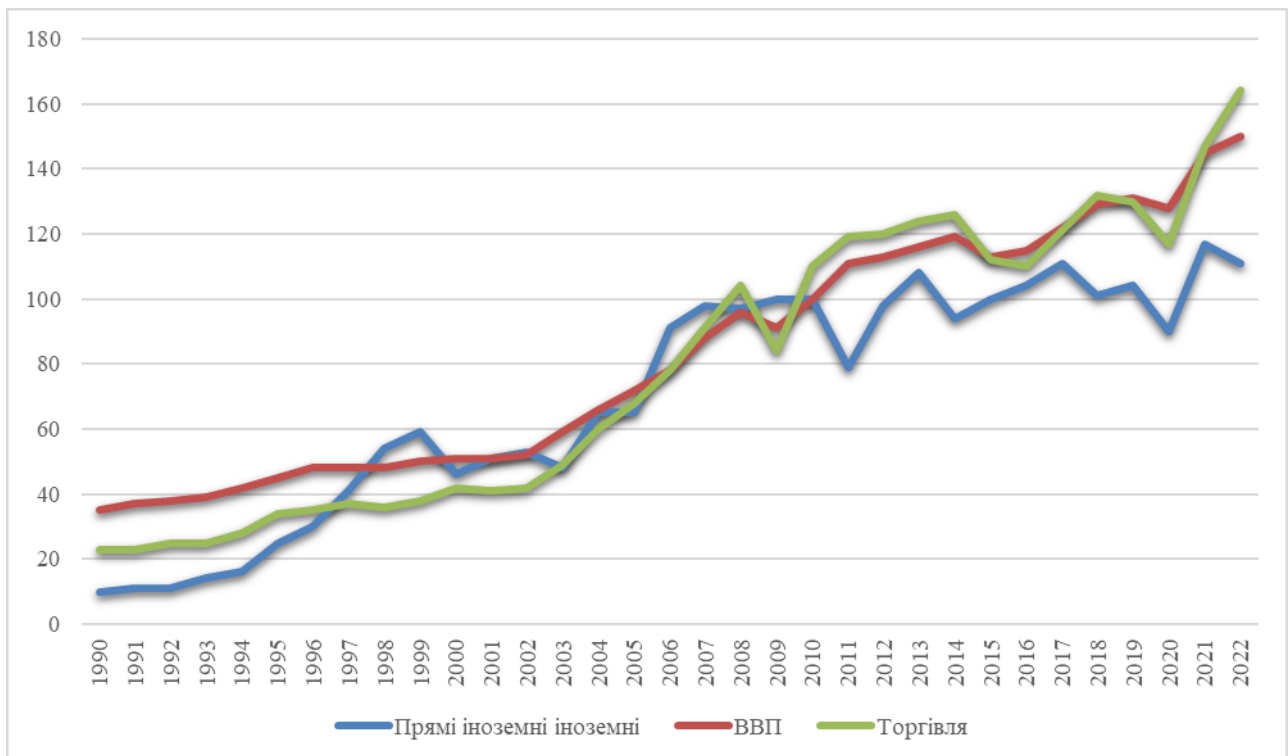

Рис. 2.1. Динаміка ПІІ, ВВП і тенденції торгівлі 1990-2022 рр [15].

Поєднання структурних перетворень у глобальних ланцюгах створення вартості, зовнішніх шоків, таких як пандемія COVID-19, і зростання геополітичної напруженості все більше впливає на інвестиційні рішення та перешкоджає розвитку глобальної економіки. З 2010 р. світовий ВВП і торгівля щорічно зростали в середньому на 4% і 4,2% відповідно, навіть попри зростання напруженості в торгівлі. Навпаки, зростання ПІІ застопорилося близько нуля. Це відставання відображає підвищену обережність інвесторів у результаті змін у міжнародному виробництві та ланцюгах створення вартості, зростання протекціонізму та зростання геополітичної напруги. Це підкреслює вразливість економік, що розвиваються, які залежать від ПІІ.

Частка транскордонних нових проєктів у секторі послуг зросла з приблизно 65% два десятиліття тому до понад 80%. А інвестиції, пов'язані з послугами, у обробну промисловість зросли майже вдвічі приблизно до 70%, завдяки технологічному прогресу.

Тим часом ПП у виробництво значно скоротилися, із сукупним річним темпом зростання на -12% протягом трьох років після спалаху пандемії. Спад серйозно перешкоджає зусиллям країн, що розвиваються, посилити участь у ланцюгах створення вартості для економічного розвитку та промислової трансформації (Рис. 2.2).

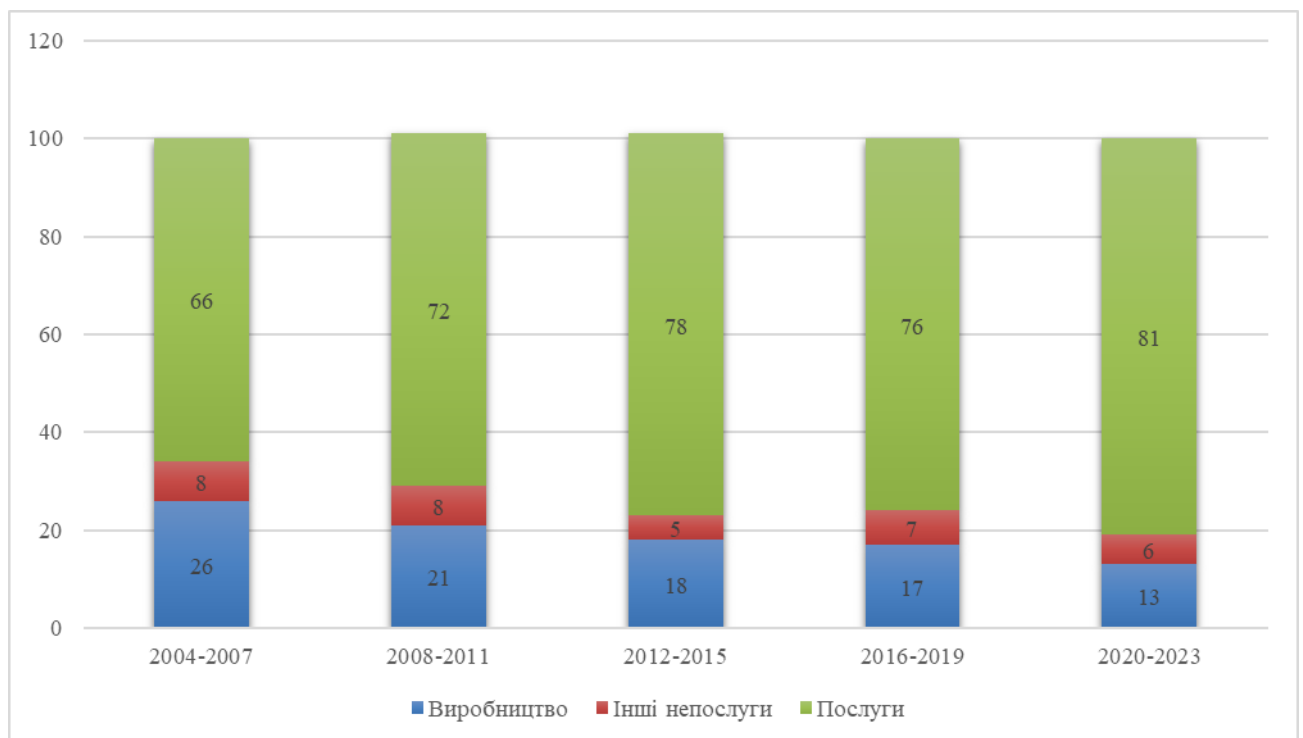

Рис. 2.2. Нові транскордонні проєкти за секторами економіки (у %) [16].

У 2022 році зросли міжнародні інвестиції в сектори, що стосуються Цілей сталого розвитку. Число проєктів збільшилося в інфраструктурі, енергетиці, секторі водопостачання, санітарії та гігієни, агропродовольчому комплексі, охороні здоров'я та освіти. Однак, порівняно з 2015 році, коли було прийнято ЦСР, прогрес був невеликим. Аналіз інвестиційних потреб на середині терміну здійснення Порядку денного сталого розвитку, прийнятого на період до 2030 року, показує, що в країнах, що розвиваються, дефіцит інвестицій у всіх секторах, що мають відношення до ЦСР, зріс з 2,5 трлн дол. США у 2015 році до понад 4 трлн дол. США на рік. Найбільший дефіцит спостерігається в

інфраструктурі енергетики, водопостачання та транспорту. Це зростання стало результатом як недоінвестування, так і додаткових потреб.

Збільшення дефіциту інвестицій у проекти з досягнення ЦСР у країнах, що розвиваються, контрастує з позитивними тенденціями на світових ринках капіталу. У 2022 році обсяг ринку сталого фінансування досяг 5,8 трлн дол. США. Фонди сталого фінансування показали позитивний чистий приплив, тоді як традиційні фонди – чистий відтік. Також продовжується випуск стійких облігаційних позик: за останні п'ять років його сума зросла вп'ятеро. Ключові пріоритети ринку – збільшення частки країн, що розвиваються, і вирішення проблем «зеленого камуфляжу».

Міжнародні інвестиції в енергетику на базі відновлюваних джерел зросли майже в тричі з моменту укладання Паризької угоди у 2015 році. Однак більша частина цього зростання сконцентрована у розвинених країнах. Більш ніж у 30 країнах, що розвиваються, ще не розпочато жодного міжнародного інвестиційного проекту освоєння відновлюваних джерел енергії промислових масштабів. Головна перешкода для інвестицій в енергетику країн, що розвиваються – висока вартість капіталу. Це значно знижує залучення міжнародних інвесторів у партнерстві з державним сектором та багатосторонніми фінансовими інститутами.

Географія глобальних ПІІ була значно змінена через зменшення ролі Китаю як країни-реципієнта протягом останніх двох десятиліть, процес, який прискорився після спалаху пандемії COVID-19. Протягом останніх трьох років кількість нових проєктів у Китаї коливалась на рівні приблизно в третину від тієї ж цифри десять років тому. Однак Китай продовжує відігравати домінуючу роль у світовому виробництві та торгівлі, що свідчить про те, що режим «глобальної фабрики» не скоротився, а натомість перейшов від глобально інтегрованих виробничих мереж до мереж, які більше орієнтовані на внутрішні країни.

У 2023 році глобальна ситуація для міжнародного бізнесу та міжнародних інвестицій залишається складною. Хоча економічні складнощі, які визначали інвестиційні тенденції у 2022 році, дещо ослабли, вони не зникли. Геополітична напруженість, як і раніше, залишається високою. Нещодавні потрясіння у

фінансовому секторі посилили невпевненість інвесторів. ЮНКТАД очікує, що у 2024 р. тиск на глобальні ПІІ продовжиться. Випереджаючі показники за перший квартал 2023 р. вказують на мляву динаміку міжнародного проєктного фінансування та спільного підприємництва (Рис. 2.3).

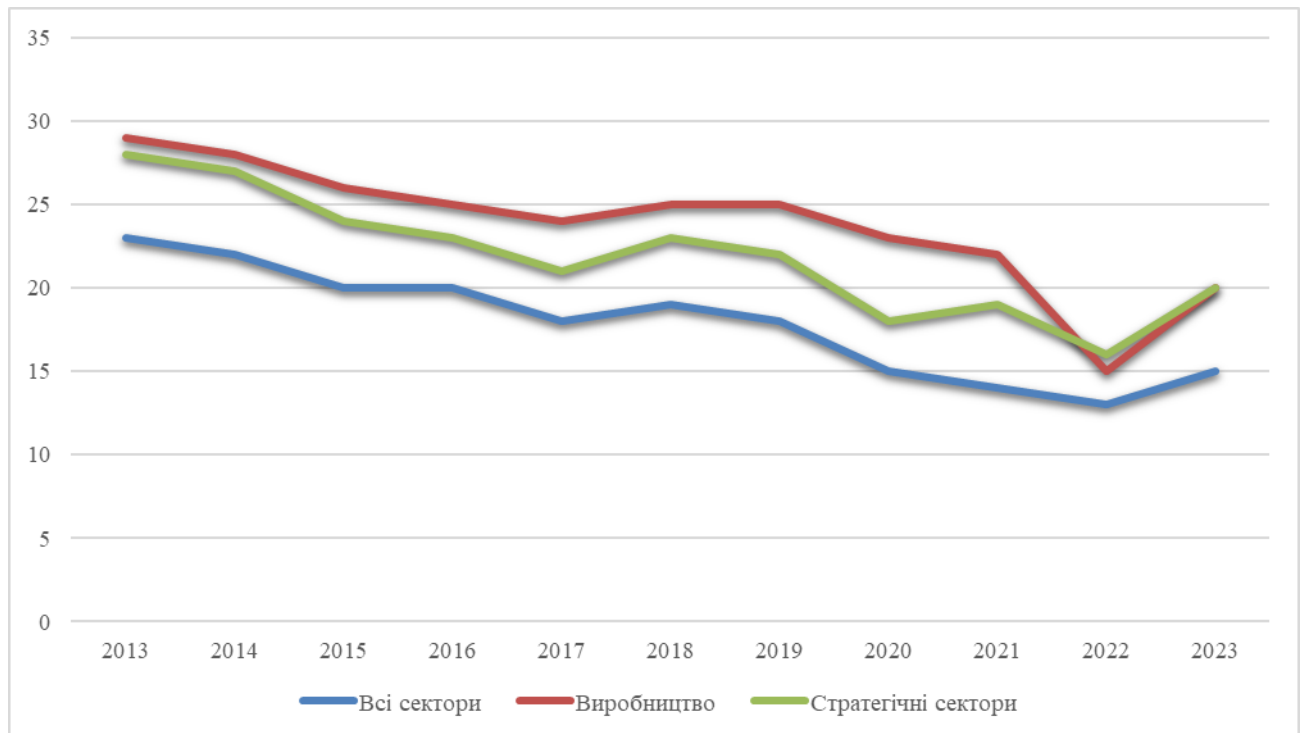

Рис. 2.3. Глобальні транскордонні нові проєкти між країнами, які є «геополітично віддаленими» (у %) [17].

Інвестиції між геополітично віддаленими країнами, які мають різні політичні інтереси або зовнішню політику скоротилися з 23% у 2013 році до 13% у 2022 році. Ця тенденція особливо вплинула на виробничий сектор, оскільки напруженість у торгівлі почала загострюватися в 2019 році.

Більшість країн, що розвиваються, поставили цілі енергетичного переходу на національному рівні. Проте, лише близько третини з них конкретизували ці цілі в інвестиційних планах, і лише деякі з них підготували технічні завдання, необхідні розробки адресних механізмів залучення інвесторів під рентабельні проєкти. У результаті багато країн, що розвиваються, використовують стандартні механізми податково-бюджетного та фінансового стимулювання, які не такі ефективні для сприяння інвестиціям в енергетичний перехід (Рис. 2.4).

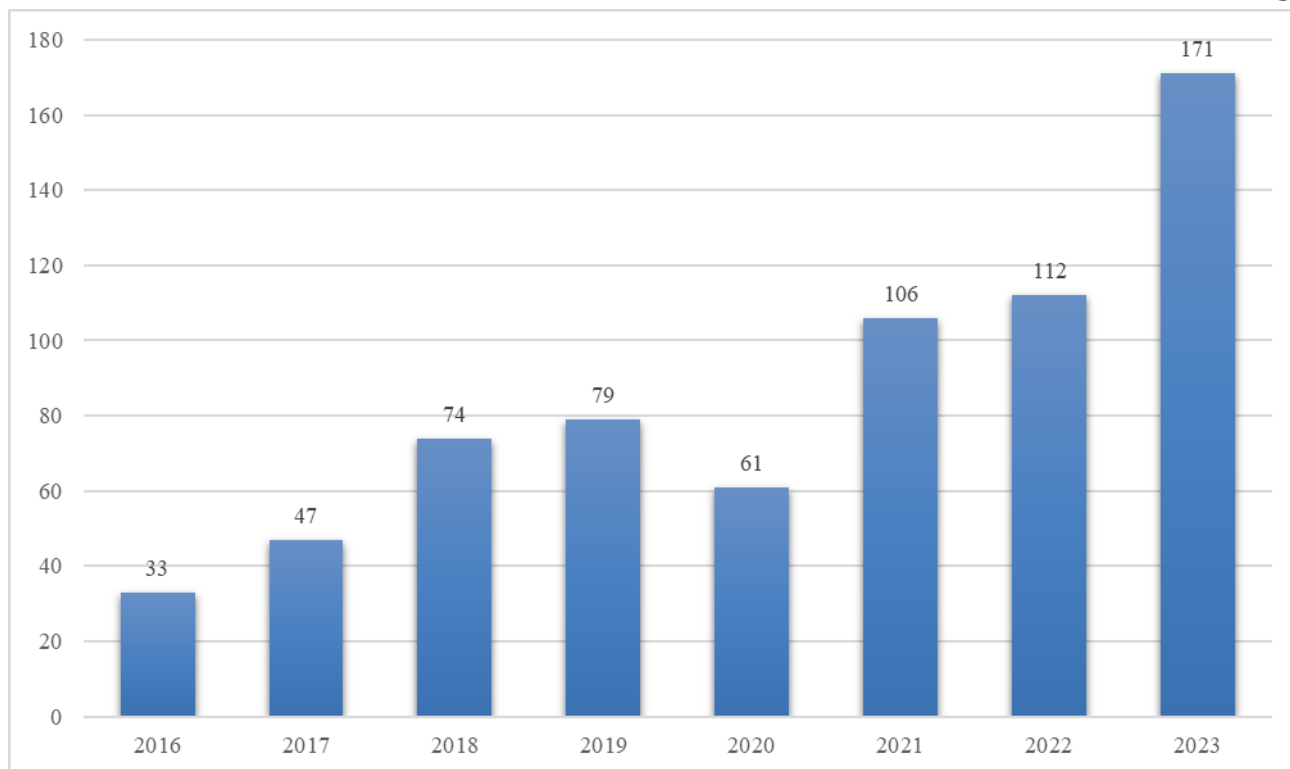

Рис. 2.4. Кількість нових транскордонних проєктів у виробництві електромобілів та акумуляторів 2016-2023 році [18].

Зросли інвестиції в екологічні технології, такі як енергія вітру та сонця. Їхня частка в загальних проєктах у сферах, що не належать до сфери послуг, підскочила з 1% на початку 2000-х років до 20% до 2023 року. Подібно до цього, ПІІ у виробництво електромобілів і акумуляторів спостерігали щорічне зростання на 27% за останнє десятиліття. Однак це зростання лише частково компенсує падіння в інших секторах виробництва. Це також приносить користь розвиненим країнам, тоді як найменш розвинені країни продовжують боротися зі скороченням ПІІ у традиційних секторах.

Необхідне масштабне нарощування підтримки зниження ризиків, що дозволить зменшити вартість капіталу для інвестицій в енергетичний перехід у країнах, що розвиваються. Слід надати додаткову технічну допомогу для інвестиційного планування та підготовки проєктів. Міжнародні інвестиційні угоди потребують прискореного реформування, що має розширити політичний простір для дій щодо боротьби зі зміною клімату та посилити положення щодо заохочення та спрощення інвестицій.

Тенденції інвестування в проєкти «з нуля» є позитивною протипогою. Число новостворених проєктів зросло в 2022 р. на 15%, і дані за перший квартал

2023 р. також демонструють стійкість. Таким чином, тенденції міжнародних інвестицій у реальні виробництва є більш позитивними, ніж ті, на які вказують дані по всіх ПІІ (Рис. 2.5).

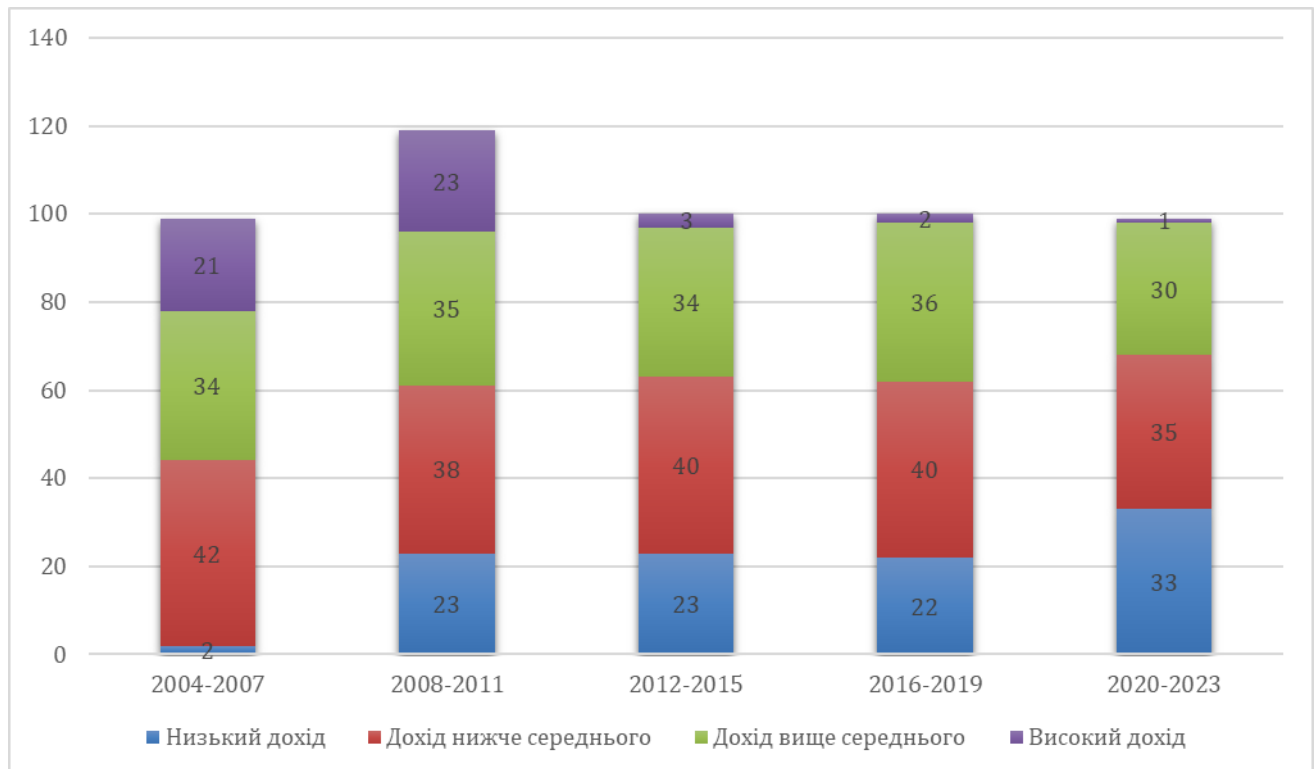

Рис. 2.5. Частка нових транскордонних проєктів за рівнем доходу країн-реципієнтів та країн, що розвиваються у 2004-2023 рр [19].

Глобальні інвестиційні потоки дедалі більше зосереджуються на розвинених ринках і ринках, що розвиваються, що посилює економічну вразливість у менших і менш розвинених країнах.

Частка загального обсягу нових проєктів ПІІ в НРС скоротилася з 3% у середині 2010 році до лише 1%. А частка прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, які надходять до країн з низьким рівнем доходу та доходом нижче середнього, зменшилася на третину за останнє десятиліття.

У зв'язку з цим скорочення потоків ПІІ у 2022 році було викликане головним чином фінансовими операціями багатонаціональних підприємств у розвинених країнах, де ПІІ впали на 37% до 378 млрд доларів. США. Кількість новостворених проєктів інвестицій «з нуля» та угод проектного фінансування зросла на 5%.

У країнах, що розвиваються, ПІІ збільшилися на 4% і склали 916 млрд доларів США, або більше 70% світових потоків – рекордно висока частка. Число

нових проєктів інвестицій «з нуля» в країнах, що розвиваються, збільшилося на 37%, а міжнародних угод проектного фінансування – на 5%. Це позитивний сигнал з погляду перспектив інвестицій у промисловість та інфраструктуру. Зростання ПІІ в країнах, що розвиваються, було нерівномірним. Велика його частина була зосереджена в декількох великих країнах. Приплив капіталу в багато менших країн, що розвиваються, переживає застій.

ПІІ в Африці впали до рівня 2019 р. в 45 млрд доларів США після аномально високого рівня в 2021 р., хоча кількість нових проєктів і угод міжнародного проектного фінансування збільшилася.

Приплив ПІІ до країн Азії, що розвиваються, не змінився і склав 662 млрд доларів США – більше половини світових ПІІ.

Приплив до Латинської Америки та Карибського басейну збільшився на 51 %, досягнувши 208 млрд доларів США, найвищого рівня за весь період спостережень.

Приплив ПІІ до країн із структурно слабкою, вразливою та малою економікою знизився. ПІІ у 46 найменш розвинених країнах (НРС) впали на 16% до 22 млрд доларів США – менше 2% світових ПІІ. У країнах, що не виходили до моря, що розвиваються і малих острівних державах, що розвиваються спостерігалось невелике зростання ПІІ.

Сполучені Штати Америки залишалися найбільшим джерелом ПІІ як нових інвестицій «з нуля», так і міжнародного проектного фінансування. За ними йшли Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Індія, Об'єднані Арабські Емірати та Німеччина за проєктами «з нуля», а також Індія, Сполучене Королівство, Іспанія та Бразилія з операцій проектного фінансування.

2.2. Оцінка ефективності іноземних інвестицій в Україні

Незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії, Україна пропонує великий споживчий ринок, високоосвічену та економічно конкурентоспроможну робочу силу, а також багаті природні ресурси. Уряд продовжує розвивати законодавство, щоб отримати вигоду від цього потенціалу за допомогою численних проектів законів про корпоративне управління та інших економічних реформ, спрямованих на приведення України у відповідність зі стандартами та правилами ЄС, які зараз просуваються. Посилення руху України до інтеграції з ЄС відкриває потенційні можливості для інвесторів, які прагнуть отримати доступ до ринку ЄС. Крім того, очікується, що реконструкція України залучить сотні мільярдів доларів від урядів, міжнародних фінансових установ (МФУ) та приватного сектору. Корупція, особливо в судовій системі, залишається проблемою.

Багато американських компаній досягли успіху в Україні, зокрема в сільському господарстві, споживчих товарах і технологіях. Україна є сільськогосподарською державою та одним із найбільших у світі експортерів зерна, незважаючи на зусилля Росії заблокувати експорт зерна. Україна вже давно має кваліфіковану робочу силу в секторах ІТ-послуг і програмного забезпечення. Технологічний сектор виріс за останній рік навіть після повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Обрання президента В. Зеленського у квітні 2019 р. породило надію, що Україна здійснить проривні реформи, необхідні для розкриття свого величезного економічного потенціалу. Уряд працював, щоб захистити здобутки останніх років і реалізувати багато обіцянок адміністрації. Проте корумповані інтереси чинили опір і навіть спромоглися згорнути деякі критичні реформи, запроваджені після Революції Гідності 2014 р. Однак 4 березня 2023 року Кабінет міністрів України прийняв Державну антикорупційну програму на 2023-2025 рр., в якій міститься план дій і терміни подолання корупції.

Незважаючи на потенціал України, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) залишаються низькими. Навмисне знищення Росією цивільної інфраструктури

України, окупація значної частини території України, запеклі бої на передовій, ракетні та безпілотні атаки на цивільних осіб та цивільну інфраструктуру по всій Україні, збої в роботій силі через вторгнення, зараження нерозірваними снарядами та інші екологічні наслідки війни створюють проблеми для нових і існуючих інвесторів. Однак більшість територій України не є прифронтовими. Підкреслюючи різне сприйняття ризику іноземними інвесторами в Україні та інвесторами за межами країни, кілька існуючих іноземних інвесторів роблять нові прямі інвестиції в десятки мільйонів доларів кожен, тоді як інвестиції нових інвесторів обмежені. Попередні проблеми з корупцією та ненадійною судовою системою залишаються, а запровадження Україною валютного контролю під час війни та режиму фіксованого обмінного курсу додало нових ускладнень. Тим не менш, реконструкція та відновлення пропонують значні потенційні можливості, особливо для інвесторів, які рано починають рух і мають високу толерантність до ризику (Рис. 2.6).

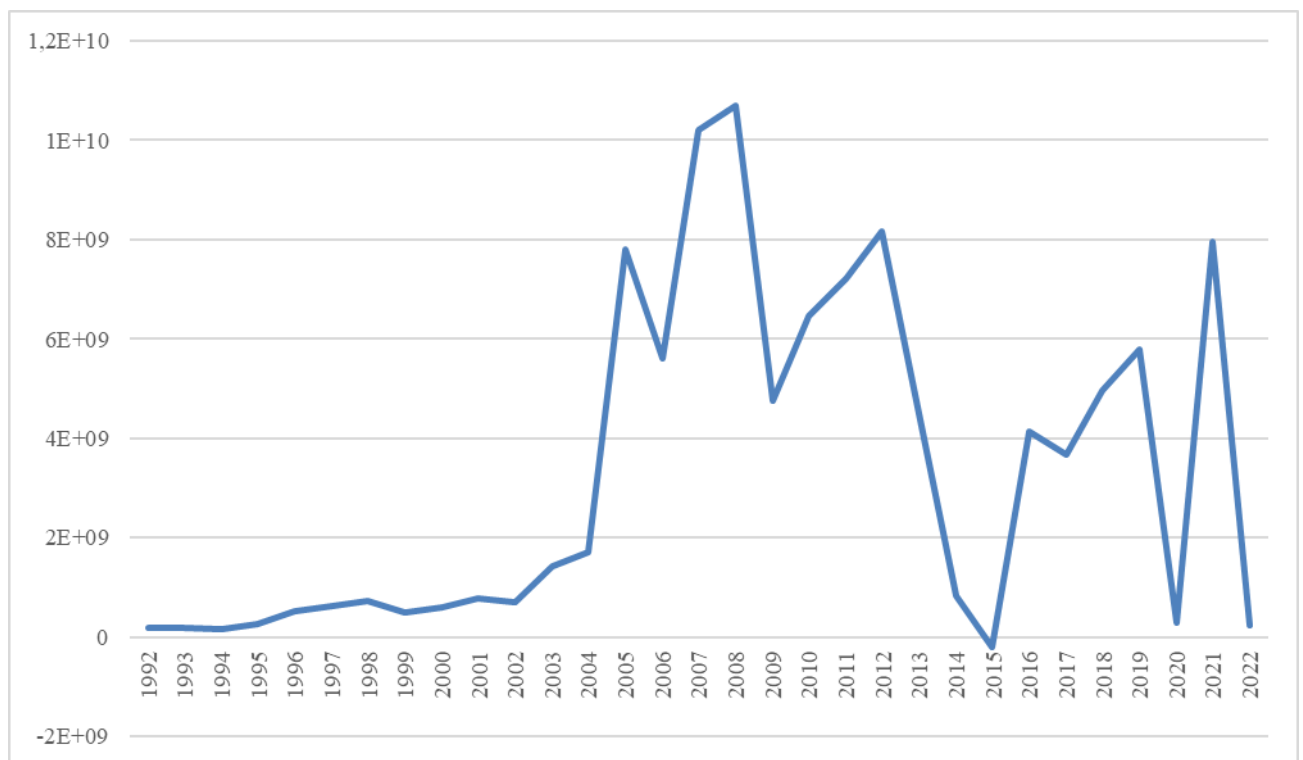

Рис. 2.6. ПІІ, чистий приплив (платний баланс, поточний долар США) – Україна 1992-2022 рр [20].

Відповідно до звіту ЮНКТАД про світові інвестиції за 2023 рік, потоки ПІІ в Україну впали до 848 млн доларів США у 2022 р., порівняно з 7,3 млрд млн доларів США роком раніше, через наслідки російського вторгнення в країну. У

тому ж році загальний обсяг ПІП становив 51,1 млрд доларів США. Багатонаціональні компанії володіють активами в металургії, інформаційних і комунікаційних технологіях, фармацевтиці та сільськогосподарських товарах. Arcelor Mittal є найбільшим інвестором, активи якого становлять 6,5 млрд доларів США (UNCTAD). Втручання Росії в Україну у 2022 р. та подальша затяжна війна глибоко погіршили бізнес-клімат. Відсутність безпеки, політична та економічна невизначеність, збої в ланцюгах постачання та руйнування інфраструктури призводять до відтоку капіталу. Найбільше інвестицій спрямовано у виробництво (23,3%), оптову та роздрібну торгівлю; ремонт транспортних засобів і мотоциклів (16,3%), добувна промисловість і розроблення кар'єрів (11,5%), фінансова та страхова діяльність (7,6%), операції з нерухомим майном (7,3%). Основними інвесторами в Україну є Кіпр (33,1%), Нідерланди (19,5%), Швейцарія (5,1%), Німеччина (5%), Сполучене Королівство (4,8% - НБУ, 2022 р.). На ЄС в цілому припадає 74,4% від загального запасу. У першому кварталі 2023 р. Україна залучила 1,1 млрд доларів США ПІП, включаючи 128 млн доларів США капіталу, 1,1 млрд доларів США реінвестованих коштів і боргову складову - 64 млн доларів США. Станом на 31 березня 2023 р. сукупні прямі інвестиції в Україну досягли 53 млрд доларів США (Рис. 2.7).

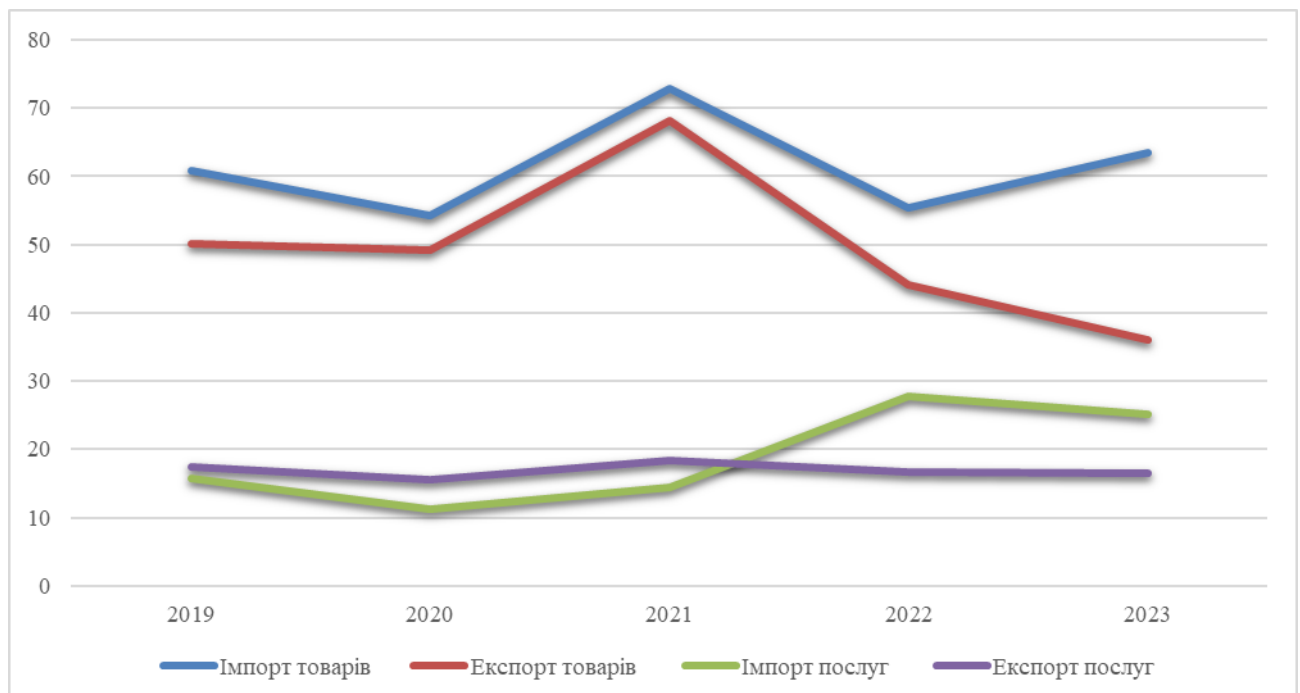

Рис. 2.7. Індикатори зовнішньої торгівлі 2019-2023 рр [21].

Незважаючи на війну, уряд розпочав залучення іноземних інвестицій у розмірі до 400 млрд доларів США в різні сектори, включаючи технології, агропромисловість, чисту енергетику, оборону, металургію та природні ресурси. Крім того, очікується, що зусилля з відновлення в Україні залучать інвестиції на загальну суму сотні мільярдів доларів від урядів, міжнародних фінансових установ і приватного сектора. Окрім політичної нестабільності, інвестори до війни зазначали, що основними перешкодами для інвестицій були неефективність і корупція в системі правосуддя. Іншими серйозними перешкодами є складність законів і правил, погане дотримання контрактів і погане управління (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Прямі іноземні інвестиції в Україну у 2020-2022 рр [22].

Прямі іноземні інвестиції	2020	2021	2022
Вхідний потік ПІІ (млн дол. США)	-36	7,320	848
Фонд ПІІ (млн дол. США)	52,091	65,746	51,118
Кількість нових інвестицій	46	78	31
Вартість нових інвестицій (млн. дол. США)	2,254	2,333	975

Проте країна має великий внутрішній ринок, підтверджений сільськогосподарський потенціал, енергетичні та мінеральні ресурси та стратегічне географічне розташування, що робить її транзитним вузлом і воротами до Європи та Євразії. До війни було досягнуто прогресу в отриманні дозволів на будівництво, підключенні до електроенергії, захисту міноритарних інвесторів і транскордонній торгівлі. Також в Україні спрощено та здешевлено процедуру реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарювання. Загалом війна суттєво погіршила бізнес-клімат: такі виклики, як навмисне знищення Росією цивільної інфраструктури України, окупація значної частини території, порушення роботи робочої сили внаслідок вторгнення, наявність боєприпасів, що не розірвалися, та інші екологічні наслідки війни перешкоджають як новим, так і існуючим інвесторам. Варто зазначити, що хоча

ці виклики існують, більшість регіонів України не знаходяться безпосередньо на передовій. Україна посідає 55 місце серед 132 економік у Глобальному індексі інновацій 2023 р. та не була включена в Індекс економічної свободи 2023 р. через триваюче вторгнення Росії (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняння країн для захисту інвесторів 2023 р [23].

	Україна	Східна Європа та Центральна Азія	США	Німеччина
Індекс прозорості транзакцій	9.0	7.5	7.0	5.0
Індекс відповідальності менеджера	2.0	5.0	9.0	5.0
Індекс влади акціонерів	6.0	6.8	9.0	5.0

Після майже двох років конфлікту вторгнення Росії в Україну є трагічною подією з глибокими людськими та економічними наслідками. Вторгнення завдало приголомшливих втрат як населенню, так і економіці України, знищивши 15 років досягнень розвитку та посиливши бідність. Після скорочення майже на 30% у 2022 році економіка України пережила помірне відновлення минулого року, зареєструвавши зростання на 2% (згідно з МВФ, 3,5% за даними Світового банку). Відновлення можна пояснити стійкою підтримкою донорів, стабільнішим електропостачанням, збільшенням державних витрат, покращенням врожайності сільського господарства та перенаправленням певного експорту через західні кордони України. Економічний прогноз для України передбачає темпи зростання на рівні 3,2% у 2024 році та стійкі 6,5% у 2025 році, при цьому ключовими рушійними факторами є приватне споживання та державні інвестиції. Однак ВВП все одно буде на 20% нижчим за довоєнний рівень, а загальні економічні перспективи залишатимуться залежними від таких факторів, як хід війни, що триває, приплив іноземних коштів та еволюція структур експорту.

Очікується, що після збільшення в 2023 році (20,5% ВВП за оцінками Комісії ЄС) дефіцит загального державного бюджету залишиться на високому

рівні в 2024 р. (19,7%). Це пов'язано зі значними витратами, пов'язаними з тривалими військовими діями у частині витрат, у поєднанні зі слабким зростанням доходів через помірне збільшення ВВП. У 2025 р. передбачається скорочення загальних видатків, зокрема витрат, пов'язаних з війною, що сприятиме частковому скороченню фіскального дефіциту (до 12% ВВП). у березні 2023 р. Україна забезпечила 48-місячну угоду про розширене фінансування (EFF), що надає доступ до 15,6 млрд доларів США. Ця домовленість є невід'ємною частиною більшого пакету підтримки України вартістю 122 млрд доларів США. Програма, яку підтримує МВФ і схвалена владою, спрямована на встановлення політики, яка підтримує фіскальну, зовнішню, цінову та фінансову стабільність на тлі підвищеної невизначеності внаслідок триваючої війни. Співвідношення боргу до ВВП неухильно зростало з початку вторгнення, досягнувши 88,2% у 2023 році, і, за прогнозами, перевищить 100% до 2025 року. Жорстка монетарна політика, падіння цін на продукти харчування та швидкий ремонт енергетичної інфраструктури сприяло зниженню інфляції, яка минулого року оцінювалася на рівні 17,7%. Якщо припустити продовження пом'якшення обмежень пропозиції та уповільнення світових цін, інфляція має продовжувати знижуватися протягом прогнозного періоду (до 8,6% до 2025 року).

У 2023 році ринок праці продемонстрував ознаки стабілізації, що було зумовлено скороченням чистого міграційного відтоку та частковим поверненням внутрішньо переміщених осіб. Однак незмінно висока кількість переміщених осіб як за кордоном, так і в Україні продовжуватиме тиснути на ринок праці, спричиняючи дисбаланс між регіонами та секторами. Незважаючи на очікуване економічне зростання, прогнозується, що рівень безробіття – 19,4% у 2023 р. – залишиться високим, хоча й має тенденцію до зниження. Водночас регіональний та галузевий дефіцит робочої сили в поєднанні з очікуваним зниженням інфляції, ймовірно, сприятиме відновленню реальної заробітної плати, особливо у 2025 році (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Індикатори соціально-економічного розвитку України [24].

Основні показники	2022	2023	2024	2025	2026
ВВП (млрд. дол. США)	160.50	173.41	186.26	196.05	206.63
ВВП (постійні ціни, річна % зміна)	-29.1	2.0	3.2	6.5	5.0
ВВП на душу населення (дол. США)	4,607	5,225	5,531	5,652	5,901
Баланс державного управління (у % ВВП)	-15.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Валовий борг загального державного управління (у % ВВП)	78.5	88.2	98.6	100.7	99.5
Рівень інфляції (%)	n/a	17.7	13.0	8.6	6.7
Рівень безробіття (% від робочої сили)	24.5	19.4	10.6	9.2	8.7
Поточний рахунок (млрд. дол. США)	8.01	-9.87	-13.34	-13.92	-12.68
Поточний рахунок (у % ВВП)	5.0	-5.7	-7.2	-7.1	-6.1

Аграрний сектор відіграє важливу роль в економіці України. У 2022 р. він склав 8,2% ВВП і забезпечив роботою 15% працездатного населення (Світовий банк). Країна є провідним світовим виробником і експортером сільськогосподарської продукції, займаючи життєво важливу позицію в постачанні насіння олійних культур і зерна на міжнародний ринок. Оскільки понад 55% її землі визначено як орні, Україна переважно покладається на сільськогосподарську продукцію як на основний експортний експорт. Основні культури – зернові, цукор, м'ясо, молоко. Україна є п'ятим у світі експортером зерна. Крім того, країна багата мінеральними ресурсами, головним чином залізом і магнієм, а також енергетичними ресурсами (вугілля і газ). Проте сільськогосподарський сектор в Україні зазнав значної шкоди через вторгнення Росії, що призвело до скорочення експортних можливостей, руйнування інфраструктури та сільськогосподарських угідь, а також зростання витрат на паливо та ресурси.

У вторинному секторі зайнято майже чверть активного населення та 19,2% ВВП. В українському виробничому секторі домінують такі галузі важкої промисловості, як чавун (Україна є сьомим у світі виробником чавуну) і сталь. На ці два сектори припадає близько 30% промислового виробництва; однак виробництво сталі нижче рівня до 2008 року Видобуток вугілля, хімічна

промисловість, механічна продукція (літаки, турбіни, локомотиви та трактори) і суднобудування також є важливими секторами. Промислове виробництво в Україні в січні-червні 2023 року скоротилося на 2,9% порівняно з аналогічним періодом 2022 року (коли після вторгнення Росії воно впало на 31,9%). Сектор виробництва заліза та сталі пережив одне з найкрутіших падінь виробництва: виробництво сталі впало на 31,4% у першій половині року.

У секторі послуг зайнято 61% робочої сили і він забезпечує 60,8% ВВП. Україна є державою-транзитером енергоресурсів, яка історично транспортує через свою територію російську та каспійську нафту та газ до Західної Європи та на Балкани. Тим не менш, у контексті напруженості з Росією роль України як основного транзитного коридору зменшилася, і Росія шукає альтернативні маршрути. Банківський сектор України демонструє відносно скромне співвідношення активів до ВВП – 40%. Хоча п'ятірка найбільших банків демонструє помірний рівень концентрації, сектор демонструє значний ступінь державної власності, що становить 50% чистих активів. Незважаючи на таку динаміку, банківський сектор України залишався надзвичайно стійким навіть після початку війни та слугує найважливішою опорою для підтримки реальної економіки. Постраждавши від впливу пандемії COVID-19, сектори української економіки ще більше постраждали від наслідків вторгнення Росії. Масштабні руйнування інфраструктури та об'єктів, а також мобілізація зірвали діяльність (Табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл економічної діяльності за секторами [25]

	Сільське господарство	Промисловість	Послуг
Зайнятість за секторами (у % від загальної зайнятості)	14.7	24.5	60.9
Додана вартість (у % ВВП)	8.2	19.2	60.8
Додана вартість (річна % зміна)	-28.4	-43.2	-23.6

Економіка України є багатосекторною, з розвиненими галузями промисловості, сільського господарства, будівництва та послуг. За період 2019-2023 років відбулися суттєві зміни в розподілі економічної діяльності за секторами, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, включаючи пандемію COVID-19, політичні та економічні зміни [26].

Промисловість традиційно є важливим сектором української економіки. У 2019 р. вона складала значну частину ВВП країни. Основні підгалузі включають металургію, машинобудування, хімічну промисловість і енергетику. Проте, з 2020 р. промисловий сектор зазнав негативного впливу пандемії COVID-19, яка спричинила зниження попиту на продукцію та проблеми з ланцюгами поставок. У 2021-2023 рр. промисловість поступово відновлювалася, проте рівень виробництва не досягав довоєнного періоду, що пов'язано з нестабільністю внутрішнього ринку та геополітичними ризиками.

Сільське господарство залишається важливою частиною економіки України, зокрема завдяки родючим ґрунтам і сприятливому клімату. У 2019-2023 рр. цей сектор демонстрував стабільне зростання, зокрема завдяки експорту зернових та олійних культур. Проте, у 2022-2023 рр. на сектор негативно вплинули зміни кліматичних умов та зростання вартості добрив і пального, що знизило врожайність та експортні можливості.

Сектор будівництва також зазнав значних змін. У 2019-2020 рр. він демонстрував стабільне зростання, особливо в сфері житлового будівництва та інфраструктурних проєктів. Проте, пандемія призвела до тимчасового спаду активності у 2020-2021 рр.. З 2022 р. сектор будівництва почав відновлюватися завдяки державним програмам підтримки та іноземним інвестиціям у інфраструктуру, але загальна нестабільність продовжувала впливати на темпи зростання [26].

Сектор послуг є найбільш динамічною частиною економіки України, особливо в сфері інформаційних технологій, фінансових послуг та туризму. У 2019-2023 рр. сектор ІТ зростав стрімкими темпами, що зробило Україну важливим центром ІТ-аутсорсингу в Східній Європі. Фінансовий сектор також демонстрував зростання завдяки впровадженню нових технологій та зростанню

кількості фінансових послуг. Туристичний сектор зазнав значного удару через пандемію, але почав відновлюватися в 2022-2023 рр. завдяки зусиллям щодо промоції внутрішнього туризму.

Загалом, розподіл економічної діяльності за секторами в Україні у 2019-2023 роках відображає як структурні зміни в економіці, так і вплив зовнішніх факторів. Промисловість і сільське господарство залишаються ключовими секторами, але сектор послуг, особливо ІТ, набирає все більшого значення. Відновлення після пандемії та вплив геополітичних ризиків визначатимуть подальший розвиток економіки України у найближчі роки [27].

Розподіл економічної діяльності за секторами в Україні за період 2019-2023 років демонструє суттєві структурні зміни, що відображають адаптацію економіки до внутрішніх та зовнішніх викликів. Промисловість та сільське господарство залишаються ключовими секторами економіки, однак значення сектору послуг, зокрема інформаційних технологій, істотно зростає. Це вказує на поступовий перехід до більш диверсифікованої та технологічно орієнтованої економіки.

Пандемія COVID-19 мала значний вплив на всі сектори економіки України. Промисловість зазнала зниження виробництва через перебої у ланцюгах поставок та зниження попиту на продукцію. Сільське господарство зіткнулося з логістичними труднощами та зростанням вартості виробничих ресурсів. Будівельний сектор також зазнав тимчасового спаду, проте швидко відновився завдяки державним програмам підтримки. Сектор послуг, особливо ІТ, виявився найбільш адаптивним і продемонстрував зростання навіть під час пандемії.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному розвитку будь-якої країни, і Україна не є винятком. Залучення іноземного капіталу сприяє модернізації виробництва, впровадженню нових технологій, створенню робочих місць та підвищенню міжнародної конкурентоспроможності. Однак для того, щоб Україна змогла якнайкраще використати іноземний капітал, необхідно створити сприятливі умови для інвесторів та ефективно використовувати наявні ресурси.

В останні роки Україна зіткнулася з низкою викликів, таких як економічна нестабільність, корупція та геополітичні ризики, які негативно вплинули на інвестиційний клімат країни. Однак, незважаючи на ці виклики, Україна має великий потенціал для залучення іноземних інвестицій завдяки своїм природним ресурсам, кваліфікованій робочій силі та стратегічному географічному розташуванню [28].

Підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні є важливим фактором сталого економічного зростання та розвитку країни. Іноземні інвестиції сприяють модернізації економіки, створенню робочих місць, впровадженню нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності. Для досягнення цих цілей необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні напрямки підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності [29]

1. Покращення інвестиційного клімату

1.1. Правова стабільність та захист прав інвесторів

стабільне законодавство	прозорість і передбачуваність правових норм є фундаментальною умовою для залучення іноземних інвестицій. інвестори повинні бути впевнені у захисті своїх прав та активів.
антикорупційні заходи	зниження рівня корупції та підвищення прозорості діяльності органів державної влади створюють сприятливі умови для бізнесу.

1.2. Податкові стимули та пільги

податкові канікули	запровадження податкових канікул для нових інвесторів у певних галузях або регіонах може сприяти залученню капіталу.
зниження податкового навантаження	розробка та впровадження податкових пільг для компаній, що інвестують у пріоритетні галузі економіки.

2. Розвиток інфраструктури

2.1. Транспортна інфраструктура

поліпшення доріг та залізниць	інвестиції у транспортну інфраструктуру підвищують доступність ринків та знижують логістичні витрати.
розвиток портів і аеропортів	модернізація портів і аеропортів сприяє збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі та залученню інвестицій.

2.2. Цифрова інфраструктура

широкосмуговий інтернет	розширення доступу до високошвидкісного інтернету сприяє розвитку IT-сектору та залученню технологічних інвестицій.
цифровізація державних послуг	впровадження електронного урядування спрощує ведення бізнесу та знижує адміністративні бар'єри.

3. Розвиток людського капіталу

3.1. Освіта та підготовка кадрів

інвестиції в освіту	розвиток системи освіти, особливо в технічних та інженерних спеціальностях, сприяє підготовці кваліфікованих кадрів.
програми підвищення кваліфікації	впровадження програм підвищення кваліфікації для працівників, особливо у високотехнологічних галузях.

3.2. Підтримка наукових досліджень та інновацій

фінансування наукових досліджень	підтримка наукових досліджень та інноваційних проєктів сприяє створенню нових технологій і продуктів.
співпраця з університетами	розвиток співпраці між бізнесом та університетами для впровадження інновацій та комерціалізації наукових розробок.

4. Створення спеціальних економічних зон (СЕЗ)

4.1. Індустріальні парки

підтримка створення індустріальних парків	індустріальні парки з готовою інфраструктурою можуть стати привабливими для іноземних інвесторів.
пільгове оподаткування та адміністративні спрощення	запровадження податкових і адміністративних пільг у СЕЗ сприяє залученню інвесторів.

Підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні вимагає комплексного підходу та зусиль на всіх рівнях. Важливо створити сприятливі умови для інвесторів через правову стабільність, податкові стимули, розвиток інфраструктури та людського капіталу. Спеціальні економічні зони, міжнародна співпраця та підтримка малого та середнього бізнесу також є ключовими елементами. Залучення іноземних інвестицій сприятиме економічному зростанню, модернізації та підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку [30].

Україна, з її багатими природними ресурсами, кваліфікованою робочою силою та вигідним географічним розташуванням, має значний потенціал для залучення іноземних інвестицій. Проте, щоб повністю реалізувати цей потенціал, необхідно вирішити низку викликів і запровадити ефективні заходи для підвищення привабливості країни для іноземних інвесторів. Ефективність іноземної інвестиційної діяльності є критично важливою для економічного зростання, модернізації та підвищення конкурентоспроможності України на світовій арені.

Один з ключових аспектів, що визначає привабливість України для іноземних інвесторів, є правова стабільність та захист прав інвесторів. Стабільне законодавство і прозорі правові норми створюють фундамент для довгострокового планування та впевненості інвесторів у захисті своїх прав. Запровадження антикорупційних заходів, зниження бюрократичних бар'єрів та підвищення прозорості діяльності органів державної влади є критично важливими кроками у цьому напрямку. Важливо також укласти двосторонні та багатосторонні інвестиційні угоди, які забезпечують додаткові гарантії для інвесторів [31].

Податкові стимули та пільги можуть відігравати значну роль у залученні іноземних інвестицій. Запровадження податкових канікул для нових інвесторів у певних галузях або регіонах може сприяти залученню капіталу. Також важливо розробити та впровадити податкові пільги для компаній, що інвестують у пріоритетні галузі економіки, такі як високі технології, енергетика та

інфраструктура. Зниження податкового навантаження та спрощення податкових процедур підвищують загальну привабливість України для іноземних інвесторів.

Інфраструктура є основою для економічного розвитку та залучення інвестицій. Інвестиції у транспортну інфраструктуру, такі як покращення доріг, залізниць, портів і аеропортів, знижують логістичні витрати та підвищують доступність ринків. Розвиток цифрової інфраструктури, включаючи розширення доступу до високошвидкісного інтернету та впровадження електронного урядування, сприяє розвитку ІТ-сектору та залученню технологічних інвестицій. Державні програми підтримки інфраструктурних проектів та залучення іноземних інвестицій у цей сектор є важливими для створення сучасної та ефективної інфраструктури [32].

Кваліфікована робоча сила є одним з основних факторів, що приваблюють іноземних інвесторів. Інвестиції в освіту, особливо в технічні та інженерні спеціальності, сприяють підготовці кваліфікованих кадрів, необхідних для сучасної економіки. Впровадження програм підвищення кваліфікації для працівників, особливо у високотехнологічних галузях, підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці. Підтримка наукових досліджень та інновацій, співпраця між бізнесом та університетами для впровадження інновацій та комерціалізації наукових розробок також є ключовими для розвитку людського капіталу.

Спеціальні економічні зони (СЕЗ) можуть стати ефективним інструментом для залучення іноземних інвестицій. Індустріальні парки з готовою інфраструктурою та пільговими умовами оподаткування та адміністративними спрощеннями можуть приваблювати інвесторів, створюючи сприятливі умови для ведення бізнесу. СЕЗ можуть стати осередками економічного зростання та інновацій, сприяючи розвитку нових галузей та створенню робочих місць.

Активна міжнародна співпраця є важливою для залучення іноземних інвестицій. Укладання двосторонніх та багатосторонніх угод про захист інвестицій створює додаткові гарантії для інвесторів. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк та МВФ, сприяє залученню фінансових ресурсів та підвищенню довіри до України на міжнародній арені.

Організація та участь у міжнародних інвестиційних форумах та виставках, проведення інформаційних кампаній для інформування потенційних інвесторів про можливості та переваги інвестування в Україну є важливими складовими міжнародної промоції країни [33].

Малі та середні підприємства (МСП) є важливими для економічного розвитку та створення робочих місць. Фінансова підтримка, така як мікрокредитування та гранти, створення гарантійних фондів для забезпечення кредитів, сприяє розвитку МСП. Навчальні програми та консультації, бізнес-інкубатори та акселератори, менторські програми для молодих підприємців допомагають створювати нові бізнеси та розвивати існуючі [34].

Підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні вимагає комплексного підходу та зусиль на всіх рівнях. Важливо створити сприятливі умови для інвесторів через правову стабільність, податкові стимули, розвиток інфраструктури та людського капіталу. Спеціальні економічні зони, міжнародна співпраця та підтримка малого та середнього бізнесу також є ключовими елементами. Залучення іноземних інвестицій сприятиме економічному зростанню, модернізації та підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку. Водночас, вирішення цих завдань потребує активної участі як держави, так і бізнесу, а також міжнародного співтовариства.

Безумовно, є й низка інших важливих проблем, успішному вирішенню яких наша країна, знову ж таки, могла б запозичити в ряду розвинених країн, які створили ефективну систему державної підтримки свого бізнесу, причому субсидії чи заборонні заходи, як правило, до неї не входять. На жаль, в Україні ще не вироблено такої системи. Не говорячи вже про забезпечення надійності та наявності певних гарантій іноземному інвестору, який вкладає свої кошти в Україну [35].

Україні також слід задуматися про те, що транскордонний характер послуг дедалі більше посилюється, ПП здатні допомогти країнам (зокрема, що розвиваються) у підключенні до глобальних ланцюгів створення вартості у сфері послуг. Такі ланцюги складаються з міжнародних мереж виробництва послуг, які набувають все більшого значення для отримання доступу на міжнародні ринки.

Проведення політики шляхом удосконалення та модернізації сфери послуг у нашій країні могли б принести «значні плоди» ПП в цей сектор, отже, ретельне дослідження світового досвіду використання офшорингу та застосування основних висновків, зроблених на основі даного дослідження, могли б допомогти Україні впоратися з рядом проблем і залучити набагато більше ПП в нашу економіку, що, безумовно, додасть нам впевненості у завтрашньому дні і допоможе знайти надію на світле майбутнє всієї України.

ВИСНОВКИ

Аналіз ефективності іноземної інвестиційної діяльності та засобів її стимулювання показав, що залучення іноземного капіталу є критично важливим для забезпечення стійкого економічного зростання та модернізації національної економіки. За період 2019-2023 рік було виявлено кілька ключових напрямків та викликів, що впливають на інвестиційний клімат України.

По-перше, правова стабільність та захист прав інвесторів залишаються фундаментальними умовами для залучення іноземних інвестицій. Прозорість і передбачуваність правових норм, а також ефективні антикорупційні заходи є необхідними для створення довіри серед іноземних інвесторів. Важливо також продовжувати укладання двосторонніх та багатосторонніх угод про захист інвестицій, що забезпечують додаткові гарантії для інвесторів.

По-друге, податкові стимули та пільги можуть відігравати важливу роль у стимулюванні іноземних інвестицій. Запровадження податкових канікул, зниження податкового навантаження та спрощення податкових процедур сприяють зростанню інвестиційної привабливості країни. Особливо ефективним може бути застосування цих заходів у пріоритетних галузях економіки, таких як високі технології, енергетика та інфраструктура.

По-третє, розвиток інфраструктури є критично важливим для економічного розвитку та залучення інвестицій. Інвестиції у транспортну інфраструктуру, включаючи дороги, залізниці, порти та аеропорти, а також у цифрову інфраструктуру, сприяють зниженню логістичних витрат та підвищенню доступності ринків. Державна підтримка інфраструктурних проектів та залучення іноземних інвестицій у цей сектор є важливими для створення сучасної та ефективної інфраструктури.

По-четверте, розвиток людського капіталу є одним з основних чинників, що приваблюють іноземних інвесторів. Інвестиції в освіту, особливо в технічні та інженерні спеціальності, сприяють підготовці кваліфікованих кадрів. Впровадження програм підвищення кваліфікації для працівників та підтримка

наукових досліджень та інновацій створюють умови для розвитку нових технологій та продуктів.

По-п'яте, створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) може стати ефективним інструментом для залучення іноземних інвестицій. Індустріальні парки з готовою інфраструктурою та пільговими умовами оподаткування та адміністративними спрощеннями можуть приваблювати інвесторів, створюючи сприятливі умови для ведення бізнесу.

По-шосте, активна міжнародна співпраця є важливою для залучення іноземних інвестицій. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк та МВФ, сприяє залученню фінансових ресурсів та підвищенню довіри до України на міжнародній арені. Організація та участь у міжнародних інвестиційних форумах та виставках, проведення інформаційних кампаній для інформування потенційних інвесторів про можливості та переваги інвестування в Україну є важливими складовими міжнародної промоції країни.

По-сьоме, підтримка розвитку малих та середніх підприємств (МСП) є важливою для економічного розвитку та створення робочих місць. Фінансова підтримка, така як мікрокредитування та гранти, створення гарантійних фондів для забезпечення кредитів, сприяє розвитку МСП. Навчальні програми та консультації, бізнес-інкубатори та акселератори, менторські програми для молодих підприємців допомагають створювати нові бізнеси та розвивати існуючі.

Загалом, підвищення ефективності іноземної інвестиційної діяльності в Україні вимагає комплексного підходу та зусиль на всіх рівнях. Важливо створити сприятливі умови для інвесторів через правову стабільність, податкові стимули, розвиток інфраструктури та людського капіталу. Спеціальні економічні зони, міжнародна співпраця та підтримка малого та середнього бізнесу також є ключовими елементами. Залучення іноземних інвестицій сприятиме економічному зростанню, модернізації та підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку. Водночас, вирішення цих завдань потребує активної участі як держави, так і бізнесу, а також міжнародного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Akumatsu K., A historical pattern of economic growth in developing countries // *Journal of Developing Economies*, v 1(1). 1962. p. 3-25.
2. American Technology Preeminence Act of 1991 (Pub.L. 102-245, Section 108; 15 U.S.C.)
3. Anghel, B. Do Institutions Affects Foreign Direct Investment? Universidad Autynoma de Barcelona. Mimeo. 2005. p. 37.
4. Atomic Energy Act of 1954 (Pub. L. 83–703; 42 U.S.C. §§ 2011-2021, 2022-2286i, 2296a-2297h-13)
5. Bissoon, O. Can Better institutions attract more foreign direct investment (FDI)? Evidence from developing countries. International Conference On Applied Economics. 2011. p. 59-70.
6. Brada J., Kutan, A., Yigit, T. The Effects of Transition and Political Instability on FDI Inflows: Central Europe and the Balkans. William Davidson Institute Working Paper. No. 729. 2004. p. 40.
7. Broadman, Harry, Joel Bergsman, and Vladimir Drebenstov. 2000 «Improving Russia's Foreign Investment Policy Regime.» Policy Research Working Paper 2328. World Bank, Washington, D.C.
8. Choi, S.W., Samy, Y., 2008. Reexamining the effects of democratic institutions on inflows of FDI in developing countries. *Foreing Policy Anal.* 4, 83-103.
9. Coughlin C. & Segev E. (2000). Foreign direct investment in China: a spatial econometric study. *The World Economy*, 23(1), p. 1–23.
10. Folfas, P., FDI between EU member states: gravity model and taxes. Working paper, 2011. p. 1–16.
11. Glomm G., Ravikunmar B., Public investment in infrastructure in a simple growth model // *Journal of Economic Dynamics and Control*. 199. T. 18. -№ 6. c. 1173-1187.
12. Hall S.G., Petroulas P. Spatial Interdependencies on FDI Locations: A Lessening of the Tyranny of Distance? University of Leicester. Working Paper, 2008, no. 08/28, p. 36.

13. Helmut Birnleitner, *Attractiveness of Countries for Foreign Direct Investments from the Macro-Economic Perspective*, 2014. c. 32.
14. Iwasaki, I. & Sukanuma, K., Foreign direct investment and regional economic development in Russia: an econometric assessment. *Economic Change and Restructuring*, 48(3), 2015. p. 209–255.
15. Julio, P., Pinheiro-Alves, R., Tavares, J. Foreign direct investment and institutional reform: evidence and an application to Portugal. Working Paper. Banco de Portugal. 2013. p. 45.
16. Kleinert, J. & Toubal, F. Gravity for FDI. *Review of International Economics*, 18(1), 2010. p. 1–13.
17. Kornecki L., Ekanayake E.M., State Based Determinants of Inward FDI Flow in the US Economy, 2012. p. 303-304.
18. Mauro P., Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 110. 1995. p. 681-712.
19. Porter M., «The competitive advantage of nations», 1990, p. 549-560.
20. Seyoum B. Informal Institutions and FDI // *Journal of Economic Issues* (M.E. Sharpe Inc.). Dec 2011, Vol. 45, Issue 4, p. 917-930.
21. Singh R., Chaturvedi H., Kasidi F. «Behavioral Pattern of FDI Inflows: Autoregressive Study // *International Business Research*», 2012. p. 201-211.
22. Springis M., The Impact of the Host Country Corruption on Inward FDI // *Chinese Business Review*, 2012. p. 144-152.
23. Tariff Act of 1930 (Hawley-Smoot Tariff Act (19 U.S.C. 1202-1527, 46 Stat. 741)
24. Thu Trang LE, Productivity Spillovers from Foreign Direct Investment in Vietnam, 2015. p. 52.
25. Yin-Li Tun, Azman-Saini W. N. W., Siong-Hook Law. International Evidence on the link between FDI and Institutional Quality // *Engineering Economics*. 2012. p. 380-383.
26. Zheng, Y. Credibility versus Flexibility Political Institutions and Foreign Direct Investment. Mimeo, Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30 – September 3, Philadelphia, PA. 2006.

27. Foreign Direct Investment in the United States, 2023. URL: https://ofii.org/sites/default/files/Foreign%20Direct%20Investment%20in%20the%20United%20States%20-20September%202018_0.pdf

28. Human Development Reports URL: <http://hdr.undp.org/en/data>

29. Internal Revenue Service URL: <https://www.irs.com/topics/paying-taxes>

30. Knoema URL: <https://knoema.ru/atlas>

31. Moody's URL: <https://www.moodys.com/login.aspx?lang=en&cy=global&ReturnUrl=https%3a%2f%2fwww.moodys.com%2fpage%2fsearch.aspx%3ftb%3d1%26luar%3dinvestment>

32. Trading Economics URL: <https://ru.tradingeconomics.com/brazil/unemployment-rate>

33. UNCTADSTAT URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportfolders.aspx>

34. World Bank Data URL: <http://data.worldbank.org/>

35. World Investment Report URL: <http://worldinvestmentreport.unctad.org/>